

HOBBSAWMOV POVIJESNI PRIKAZ SOCIJALNIH BANDITA NA HRVATSKOME JEZIKU

Hobsbawm, Eric. Banditi: Ljevak, Zagreb, 2023., 257 str.

Koristeći znanstvena istraživanja u diskursu o banditizmu, možemo doći do vrlo zanimljivih spoznaja. Kao potvrda za napisano može nam poslužiti knjiga *Bandits* poznatoga povjesničara Erica Hobsbawma, odnosno (prvi) prijevod spomenute knjige na hrvatski jezik naslovljen *Banditi* u izdanju nakladničke kuće Ljevak. Prevoditelj knjige je Luka Pejić, profesor na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Osijeku. Kao što i sam autor knjige navodi u predgovoru, radi se o četvrtom proširenom i revidiranom izdanju knjige koja je prvotno iz tiska izišla 1969. u Londonu. Autorova uspješnica o banditima prva je knjiga kojom u znanstveni diskurs uvodi pojam socijalnoga banditizma. Glavni dio knjige sastoji se od predgovora, uvodnoga dijela (*Portret bandita*), deset poglavlja, dva dodatka (*Dodatak A: Žene i banditizam, Dodatak B: Banditska tradicija*) te pogovora. Osim navedenoga, u knjizi se nalaze popis literature, imensko kazalo i pogovor prevoditelja.

Autor u predgovoru, osim spomenutoga, navodi da su u knjizi obrađene priče i mitovi sa svih naseljenih kontinenata, ali i svoje razloge objavljivanja spomenute knjige. U uvodnom dijelu knjige (*Portret bandita*), koji je prošireni predgovor izdanju iz 1981., autor nas uvodi u priču i tematiku »socijalnog banditizma«, navodeći primjere socijalnih bandita, primjerice, braća Mesazgi koji su doživljavani kao heroji. Prvo poglavlje (*Banditi, države i moć*) donosi pregled povijesti banditizma kroz tri obrađene faze, objašnjenja određenih pojmova (primjerice, *bandito, bandoleris, džela-rije, shifte*), objašnjenje poveznice između historije banditizma i historije političke moći, ali i brojne druge informacije (primjerice, informaciju da je samo Osmansko Carstvo prije XVII. stoljeća imalo stalnu nacionalnu vojsku).

Autorovu analizu o tome što je socijalni banditizam donosi nam drugo poglavlje knjige. U njemu se autor, među ostalim, dotiče seljaka odmetnika, tendencijom epidemije banditizma, velikim dobom socijalnoga banditizma u svijetu (XIX. i XX. stoljeće) i Europi (XVI. i XVIII. stoljeće), a navodi i konkretne slučajeve pretvaranja banditizma u revolucionarne pokrete. Socijalni bandit za Hobsbawma je ruralni bandit (pojavljuje se u ruralnim krajevima), kojega država ili vladar smatraju kriminalcem, ali ga njegova okolina prihvaća kao pozitivnu i poželjnu ličnost. *Tko*

postaje bandit? naslov je trećega poglavlja knjige koje nam donosi informacije o tome tko je i na koji način postajao bandit tijekom povijesti. Kao izvore bandita autor nam navodi ruralnu ekonomiju i ruralno okruženje koje ima vrlo malu potražnju za zaposlenicima, što dovodi do okretanja muške populacije banditizmu. Drugi izvor za okretanje muškaraca banditizmu su pojedinci koji nisu integrirani u ruralno društvo te su time prisiljeni na marginalizaciju i odmetništvo. Zanimljivost je i to da su banditi u prošlosti većinom bili između 15 i 30 godina starosti, a motivi njihova djelovanja bili su različiti.

U trima poglavljima koja slijede (*Plemeniti razbojnici, Osvetnici, Hajduci*), koja predstavljaju podjelu na tri tipa socijalnih bandita, autor donosi pregršt zanimljivih informacija o poznatim razbojnicima/banditima. Dotiče se svima poznatoga Robina Hooda, za kojega navodi da je plemeniti razbojnik te nam objašnjava karijeru, odnosno funkcioniranje plemenitih bandita na temelju određenih kriterija. Osim njega, obrađeni su i drugi plemeniti razbojnici poput Luisa Parde iz Perua. Autor se bavi osveticima, odnosno ubijanjem i nasiljem proizašlim iz djelovanja bandita te nam pritom napominje da su oni dio javne predodžbe o njima. Navedeni su primjeri onih koji su u povijesti ostali zapamćeni po svojim dobrim djelima, ali i onih koji su ostali upamćeni zbog svojih okrutnih djela. Kao središnji primjer osvjetnika naveden je Virgulino Ferreira da Silva, poznatiji kao *Lampiã*, odnosno *Kapetan*. Riječ je o najpoznatijem brazilskom banditu, preko kojega nam autor objašnjava nasilje i okrutnost koje su banditi provodili te navodi da su se oni u prekomjernoj količini tek ponekad podudarali s banditizmom. Obrađeni su i hajduci u Europi kroz povijest, odnosno, kako sam autor navodi – skupine koje su predstavljale »kolektivni oblik individualnog seljačkog otpadništva koje je [...] proizvodilo klasične bandite«. Hajduci su navedeni kao daleko veći izazov za institucionalizam službenih vlasti od ostalih vrsta pobunjenika koji su proizašli iz nekadašnjega seljačkog društva.

U sedmom poglavlju knjige, naslovljenom *Ekonomija i politika banditizma*, objašnjene su veze bandita, odnosno banditizma s ekonomskim, društvenim te političkim sustavom. Preko bavljenja ekonomskom komponentom banditizma, autor nam dovodi do uloge posrednika koji su banditima bili potrebni, objašnjava nam društveni položaj bandita te povezanost s političkim sustavom u kojemu Hobsbawm banditizam vidi kao »jezgru oružane snage«. Pojava socijalnoga bandita, prema Hobsbawmu, događala se u zemljama koje su zahvatile ekonomske promjene. *Banditi i revolucije* osmo je poglavlje knjige koje nam donosi pregled toga što znači kada zločinac postane revolucionar. Hobsbawm vješto povezuje revolucije proizašle iz naroda i bandite koji dijele njihove vrijednosti (i nadanja) te revolucionarnim događanjima mogu dati »izrazitiji pečat«. Nadalje, autor se dotiče odnosa bandita i revolucija, ali i doprinosa koji su banditi pružili modernim revolucijama. Deveto poglavlje knjige naslovljeno je *Eksproprijatori*, a u njemu Hobsbawm spominje »kvazibanditizam«,

odnosno revolucionare koji ne pripadaju nekom izvornom svijetu bandita, ali ipak na određeni način usvajaju metode koje takav život donosi. Ukratko, ovo poglavlje, prema autorovim riječima, bavi se pljačkama čija je osnovna svrha bila opskrba revolucionarnih djelovanja. Za potrebe detaljnoga objašnjavanja fenomena »eksproprijacija« korišten je primjer djelovanja Francisca Sabatéa Lloparta, odnosno gerilska anarhistička skupina ljudi vezana uz njega. Posljednje poglavlje knjige (*Bandit kao simbol*) bavi se banditom kao simbolom, odnosno sjećanjima na bandite te simbolikom koju je bandit stvarao među seljaštvom. Zanimljivost je da se ulaskom bandita u književnost simbolika bitno promijenila, odnosno zbog toga ih je javnost bolje upoznala.

Na kraju knjige nalaze se dva već spomenuta dodatka u kojima se obrađuju uloga žena u banditizmu te banditska tradicija. U prvom dodatku autor nam napominje da je najčešća uloga žena u pogledu banditizma uloga ljubavnice. Osim toga, iz ovoga dodatka saznajemo da su žene povezane s banditizmom često nosile oružje, ali nisu sudjelovale u borbama. Kao važna uloga žena u banditizmu ističe se pružanje podrške, ali i održavanje veza s vanjskim svijetom. Nadalje, objašnjen je slučaj kada žene same postanu banditkinje (primjerice, predvodnice bande u peruanskom departmanu Piutra u prvoj polovici XX. stoljeća). Dodatak o banditskoj tradiciji odnosi se na mit i fikciju koji su proizašli iz priča o banditima, odnosno o prenesenoj tradiciji koja se na njih odnosi. Hobsbawm knjigu završava pogovorom koji se sastoji od dvaju dijelova, od kojih se prvi odnosi na razmatranje kritika njegove izvorne teze o banditizmu, a drugi na »opstanak klasičnog modela socijalnog banditizma u doba razvijenih kapitalističkih ekonomija do danas«. Na kraju djela nalaze se opširan popis literature važne za povijest banditizma, pogovor prevoditelja te imensko kazalo. Osim svega navedenoga, knjiga sadržava fotografije (slikovne priloge) bandita, odnosno banditizma (99–118. str.).

Hobsbawmova istraživanja pružaju jedinstven pregled povijesti banditizma u svijetu. Autor je, kao što i sam spominje, kroz četiri izdanja knjige nastojao odgovoriti na kritike i obuhvatiti spoznaje iz svih važnih djela o povijesti banditizma. Osim toga, tijekom istraživanja teme i pisanja knjige koristio se arhivskom građom. Bio je kritiziran da prejednostavno prihvaća književnu komponentu istraživanja banditizma (pjesme i priče). Te kritike naveo je kao uvjerljive te ih uvažio. Godinama je sustavno promišljao te ažurirao iznesene stavove i način obrade povijesti banditizma, a sve u svrhu toga da dobije četvrto, odnosno znatno revidirano i prošireno izdanje knjige. Nastojao je što kvalitetnije objasniti socijalnu komponentu banditizma, ali i političke okvire unutar kojih banditizam djeluje (to su ponajprije gospodari države u kojima su banditi živjeli). Njegovo djelo postalo je neizostavan čimbenik prilikom istraživanja povijesti banditizma.

Banditi Erica Hobsbawma iznimno je važno i u svijetu respektirano djelo o povijesti banditizma, odnosno fenomenu »socijalnog banditizma«. Knjiga je od 1969. doživjela čak četiri izdanja, brojne nadopune i revidiranja. Osim toga, prevedena je na brojne jezike, a 2023. konačno je prevedena na hrvatski jezik (prijevod IV. izdanja). Ovime je hrvatska znanstvena, ali i sveopća javnost u prilici saznati nešto više o povijesti banditizma, kao i o liku i djelu Erica Hobsbawma – jednoga od najutjecajnijih povjesničara novije povijesti. Mnoštvo poznatih i manje poznatih bandita, nabrojanih u knjizi, svakako su zanimljiva inspiracija za daljnje proučavanje banditizma, ali i moguće proširivanje ove teme. Ova knjiga daje nam opsežan uvid u povijest banditizma i razloge zbog kojih su banditi često u društvu bili shvaćeni kao pozitivne ličnosti, ali i u odnos između običnoga seljaka i seljaka (socijalnoga) bandita.

IVAN SAMARDŽIJA

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.